

Research Paper

The effect of government credits of the balanced use of facilities law on income inequality in the provinces of Iran

Mohammad Ghaffari Fard¹ , KhalilAllah Entezar²

¹Associate Professor of Department of Economics, Ahlul Bayt International University, Tehran, Iran | mghaffaryfard@abu.ac.ir (Corresponding Author)

²M.A. in Economic Sciences, Ahlul Bayt International University, Tehran, Iran
khalilentizar130@gmail.com

Received: 2024/01/26 Accepted: 2024/05/14

Abstract

The reduction of inequality between regions is one of the important topics in the literature of regional economics, the factors influencing it have been studied in different countries in recent decades, and the role of government policies in reducing the inequality has been discussed. In 2014, with the approval of the Law on Balanced Use of the Country's Facilities, steps have been taken to create balance and regional balance in the country. In this article, the impact of government credits of the Balanced Credit Law on income inequality in different provinces of Iran has been investigated using the generalized least squares method in 31 provinces over 7 years and 217 observations. The results show that for one percent increase in balanced credits, income inequality decreases by 0.013 percent in the provinces. The effectiveness of labor productivity on reducing inequality is also noticeable, so that for one percent increase in labor productivity, income inequality decreases by 0.04 percent in the provinces. Based on the theory of Kuznets curve, the increase of GDP in the first stage increases inequality, and in the next stage, with the increase of GDP in the provinces, equality increases. Inflationary policies in the provinces of Iran aggravate inequality in the provinces, so regional policy makers should put fiscal and monetary discipline to control inflation along with increasing the credits of the balanced utilization law in order to reduce inequality in the provinces of the country.

Keywords: Law of balanced use of the country's facilities, Income inequality, Inflation, Government credits.

<https://doi.org/10.22034/PSAB.2024.197430>

مقاله پژوهشی

تأثیر اعتبارات دولتی قانون استفاده متوازن از امکانات بر نابرابری درآمد
در استان‌های ایران

محمد غفاری فرد^۱ ، خلیل‌اله انتظار^۲

^۱ دانشیار گروه اقتصاد، دانشگاه بین‌المللی اهل بیت (ع)، تهران، ایران

mghaffaryfard@abu.ac.ir (نویسنده مسئول)

^۲ کارشناس ارشد علوم اقتصادی، دانشگاه بین‌المللی اهل بیت (ع)، تهران، ایران

khalilentizar130@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۰۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۲۵

چکیده

کاهش نابرابری بین مناطق و دهک‌های درآمدی از مباحث مهم در ادبیات اقتصاد منطقه‌ای می‌باشد که طی دهه‌های اخیر عوامل مؤثر بر آن مورد مطالعه در کشورهای مختلف قرار گرفته است و نقش سیاست‌های دولتی در کاهش نابرابری بین دهک‌های درآمدی مطرح شده است. در سال ۱۳۹۳ با تصویب قانون استفاده متوازن از امکانات کشور، گام‌هایی در جهت ایجاد تعادل و توازن منطقه‌ای در کشور برداشته شده است. در این مقاله تأثیر اعتبارات دولتی قانون اعتبارات متوازن بر نابرابری درآمد در استان‌های مختلف ایران با استفاده از روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته در ۳۱ استان طی ۷ سال و ۲۱۷ مشاهده مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج نشان می‌دهد به ازای یک درصد افزایش در اعتبارات متوازن، نابرابری درآمدی به اندازه ۰/۰۱۳ درصد در استان‌ها کاهش می‌یابد. اثربخشی بهره‌وری نیروی کار بر کاهش نابرابری نیز محسوس می‌باشد به نحوی که به ازای یک درصد افزایش در بهره‌وری نیروی کار، نابرابری درآمدی به اندازه ۰/۰۴ درصد در استان‌ها کاهش می‌یابد. بر مبنای نظریه منحنی کوزنتس افزایش تولید ناخالص داخلی در مرحله اول باعث افزایش نابرابری و در مرحله بعدی با افزایش تولید ناخالص داخلی در استان‌ها، برابری افزایش می‌یابد. سیاست‌های توری در استان‌های ایران باعث تشدید نابرابری در استان‌ها می‌شود بنابراین سیاست‌گذاران منطقه‌ای جهت کاهش نابرابری در استان‌های کشور می‌بایست انضباط مالی و پولی جهت کنترل تورم به همراه افزایش اعتبارات قانون استفاده متوازن را در دستور کار خود قرار دهند. **واژگان کلیدی:** قانون استفاده متوازن از امکانات کشور، نابرابری درآمدی، تورم، اعتبارات دولتی.

<https://doi.org/10.22034/PSAB.2024.197430>

۱. مقدمه

همیشه عدالت در جامعه یکی از مهم‌ترین آرمان‌های نظام‌های مختلف در سطح جهان بوده است. در دین اسلام و به‌خصوص در زمان خلافت حضرت امام علی (ع)، یکی از اهداف اولیه در حکومت آن حضرت عدالت بوده است؛ چنانچه تمام پیغمبران برای تحقق این امر برگزیده شده‌اند. یکی از نکته‌هایی که در بحث عدالت خیلی مطرح است توزیع عادلانه درآمد و رفاه اجتماعی هست. وجود نابرابری‌های منطقه‌ای یکی از مشکلاتی است که اغلب کشورها به‌خصوص کشورهای درحال توسعه با آن روبرو هستند. در برنامه ششم توسعه دولت موظف شده است به‌منظور رقابت‌پذیر کردن استان‌ها، عدالت بین منطقه‌ای و سرزمین و تقویت خوداتکایی استان‌ها، افزایش انگیزه وصول درآمدهای استانی و کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای، درآمد-هزینه استانی به‌صورت سرجمع درآمدها، اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای هر استان در بودجه سنواتی اعمال کند. بر اساس برنامه ششم برای تحقق توسعه متوازن لزوم توجه به کل جغرافیای سرزمین است و سطح زندگی مردم در برخی از مناطق نسبت به مناطق دیگر با توجه به امکانات تسهیلات و درآمد پائین‌تر است و رشد مناسبی نیافته است. علت این امر می‌تواند اتخاذ روش‌های برنامه‌ریزی نامناسب، عدم توجه و رسیدگی و روند فزاینده تمرکزگرایی و غیره باشد. تداوم و تفاوت‌ها در برنامه‌های اقتصادی، بین مناطق در درازمدت آثار مخربی بر کارایی اقتصاد ملی به‌جا می‌گذارد و از وظایف دولت است که در برنامه پنج‌ساله توسعه جهت رفع نابرابری‌ها اقدام نماید. برای کاهش نابرابری لازم است تا تفاوت‌های بین منطقه‌ای به‌خوبی شناسایی گردیده و تخصیص اعتبارات به استان‌ها طوری انجام شود که بیشترین اثربخشی را داشته باشد؛ و تعادل میان آن‌ها نیز متناسب با درجه توسعه‌یافتگی برقرار گردد. هرچند برای برقراری تعادل میان استان‌ها و کاهش نابرابری و رفع محرومیت و فقرزدایی همواره در اسناد بالادستی کشور از جمله قانون اساسی، سند چشم‌انداز افق ۱۴۰۴، سیاست‌های کلی آمایش سرزمین برنامه و توسعه کشور تأکید شده است. سؤال اصلی مقاله آنست که توزیع اعتبارات قانون استفاده متوازن از امکانات کشور چه تأثیری بر نابرابری در استان‌ها دارد.

پس از بیان مقدمه و مبانی نظری پژوهش، پژوهش‌های داخلی و خارجی موردبررسی قرار می‌گیرد سپس، روش پژوهش و یافته‌های پژوهش ارائه‌شده و در پایان مقاله، نتیجه‌گیری و پیشنهادهای پژوهش ارائه می‌شود.

۲. مبانی نظری پژوهش

دولت به‌عنوان نهاد خیلی مهم و اثرگذار در بخش اقتصاد موردتوجه و مطالعه مکاتب اقتصادی قرار داشته است. وظایف دولت و نقش آن در فعالیتهای اقتصادی در دوره‌های مختلف متفاوت بوده و بر اساس تحولات که در بخش‌های اقتصادی و اجتماعی جامعه رخ می‌داد، وظایف و نقش دولت نیز تغییر می‌کرد.

علت پیدایش تمامی گروه‌ها، رفع یکسری نیازمندی‌ها هست و بر این اساس دولت نیز برای تأمین نیازها به وجود آمده و این نیاز باید همگانی باشد. در قدم اول، جامعه از دولت نیازمند تأمین امنیت است. بر این روال نیازهای بشر از دولت گسترش یافت و مردم طالب نظم و ثبات نیز شدند که در آنجا بتوانند به سعی و تلاش خود به زندگانی ادامه دهند. براین اساس برقراری امنیت، نظم و عدالت اساس اصلی دولت را تشکیل می‌دهد که ابتدایی‌ترین وظایف یک دولت به حساب می‌آید. تعیین نمودن حدود دخالت دولت در حوزه فعالیت‌های اقتصادی مهم‌ترین مسئله می‌باشد که از آغاز شکل‌گیری اندیشه اقتصادی مدرن، پیش روی نظریه‌پردازان قرار گرفته است.

سیر اندیشه افلاطون در مورد حکومت ایده‌آل به شکل کمونیسیم بود و می‌خواست که انسان‌ها از تمامی رنج‌ها و غم‌های مادی خلاصی یابند. فقر و غنا از نظر او هر دو موجب فسادند و برای به دست آوردن فضیلت باید هر دو نابود گردند. بر اساس عقاید افلاطون باید سرمایه از دست اغنیا خارج و به دست دولت سپرده شود تا عدالت برای افراد جامعه برقرار گردد (قدیری، ۱۳۷۶). البته سؤالی که قابل طرح است این موضوع هست که دولت در بخش اقتصاد چه نقشی دارد که می‌توان این دوره‌ها را مطرح نمود.

دوره‌ای که از قرن هجدهم با تحولات مربوطه صنعتی در انگلستان آغاز گردید. دخالت دولت نیز با اندیشه اقتصاددانان کلاسیک تا حدی محدود گردید؛ که آدام اسمیت به‌عنوان یکی از اندیشمندان معتبر مکتب کلاسیک‌ها در کتاب ثروت ملل ذکر نموده است. آدام اسمیت در مورد مداخله دولت فقط در چند نکته زیر دخالت دولت در اقتصادها را تجویز نموده است. وظیفه‌ای اول تأمین امنیت، تعمیم دادگستری و انجام دادن برخی از کارهایی که افراد به خاطر عدم انتفاع یا عدم توانایی خود قادر به انجام آن نیستند. وضع حقوق گمرکی برای برخی از کالاها که برای دولت نیز درآمدی سرشار را می‌دهد و هم مانع رقابت کالاهای داخلی است.

مکتب مرکانتلیست‌ها به نقش دولت در بخش تجارت خارجی اعتقاد داشتند و بدین لحاظ طرفدار دولت قدرتمند بودند (تفضلی، ۱۳۷۲)؛ و همچنان به‌صورت کلی مکتب مرکانتلیست‌ها به دنبال تحصیل طلا و نقره، کار به کمک دولت و به نفع پادشاهی و مداخله دولت در امور اقتصادی بود (قدیری، ۱۳۷۶).

اندیشمندان معتبر مکتب فیزیوکرات‌ها آقای فرانسو کنه و رابرت تورگو هستند. آن‌ها توجه ویژه‌ای بر عدم اعمال مدیریت دولتی بر روندهای اقتصادی داشتند و هر نوع ورود دخالت دولت را در اقتصاد مخل بر فرایند طبیعی اقتصادی می‌دانستند (جبرائیلی، ۱۳۹۹). کنه در جدولی که منتشر کرد می‌گوید تنها طبقه کشاورز می‌تواند با کمک طبیعت محصول ویژه تولید نماید و از یک اقتصاد ایده‌آل حمایت کنند که مولد هست (نمازی، ۱۳۸۷). تورگو وزیر مالیه فرانسه معتقد بود که دخالت دولت و مجلس در امور اقتصادی باید به کمترین سطح ممکن برسد و نیروی بازار می‌تواند به‌طور خودکار فعالیت نماید.

گرچه در نقد این نظریه، بیان می‌گردد که کنه طبیب بود و جریان اقتصادی را شبیه به گردش خون در بدن می‌دانست و اعتقاد داشت همان‌طوری که خون در بدن بدون عوامل خارجی در جریان است، اقتصاد نیز همین‌طور بدون دخالت دولت می‌تواند بدین روند ادامه یابد. اینکه گردش خون با قلب و مغز مدیریت می‌گردد، دولت نیز باید روی گردش سرمایه در کشور مدیریت داشته باشد (جبرائیلی، ۱۳۹۹).

نوکلوسیسیست‌ها دخالت را در تجارت در برخی از نکات یا موارد خاص مجاز می‌دانستند، مارکس و پیروان آن به نفی مالکیت عمومی شدن معتقد بودند. کینزین‌ها به دولت و سیاستمداران مالی آن‌ها وفادار است. از دهه ۱۹۷۰ تا حالا تحولات زیادی روی مسئله دخالت دولت در اقتصاد شکل گرفته است که بالاخره در دهه ۱۹۸۰ نقش دولت در اقتصاد نسبت به بخش خصوصی دارای کارایی کمتری دارد. البته این نکته نیز قابل توجه است که تا حالا یک نظر قطعی وجود ندارد که نقش دولت در اقتصاد جهت توسعه و پیشرفت مؤثر است یا خیر؟ بر اساس آمارهای موجود در کشور ایران اندازه نسبی دولت در ایران تا دوره ۱۳۵۴ افزایشی بوده ولی پس از انقلاب این روند نزولی هست. بر اساس مطالعات که پیرامون مؤثر بودن دولت در اقتصاد بر بودجه‌ریزی انجام شده است، برخی‌ها نقش دولت در اقتصاد را مؤثر دانسته و برخی‌ها مؤثر نمی‌دانند.

با توجه به نکته‌های که در بالا ذکر گردیده است دولت‌ها در قبال جامعه مسئول‌اند تا در جامعه اعتدال و تعادل را در نظر گیرند و از فراهم نمودن کالاهای عمومی، حفظ محیط‌زیست، بخش خدمات مالی، نظم و نسق بخشیدن به انحصارات، تعلیم و تربیت، بهداشت و زیرساخت‌ها نقش مهمی دارد. براین مبنا دولت نیاز به یک ابزار کلی دارد که توسط آن بتواند تمامی بخش‌ها را تحت پوشش قرار دهد، بدین لحاظ بخش بودجه بهترین ابزار برای رسیدگی به این موضوع می‌باشد.

موضوع آثار اعتبارات متوازن با استفاده از قانون امکانات کشور در استان‌های مختلف ایران یکی از زیر بخش‌های بخش بودجه می‌باشد تا تعادل و توازن را در بین استان‌ها برقرار نماید و از نابرابری‌های منطقه‌ای بکاهد.

در کشورهای در حال توسعه، رفاه آن کشورها و دسترسی به امکانات آن دارای توزیع یکسانی نیستند و از هم متفاوت‌اند (شیخی و همکاران، ۱۳۹۴). در منطقه‌هایی که بر علاوه فقر، نابرابری‌های سیاسی و نابرابری‌های اقتصادی و نابرابری‌های اجتماعی یا به‌صورت کلی، بی‌عدالتی فضایی وجود دارد، رضایت خاطر شهروندان را کاهش می‌دهد (ابراهیم پور و همکاران، ۱۳۹۴). آن عده از شهروندانی که در فقر و یا محرومیت به سر می‌برند و احساس بی‌عدالتی فضایی دارند، باعث می‌گردد که انگیزه‌های سیاسی خود را از دست دهند (بیگدلو و مرادیان، ۱۳۹۴). بنابراین پدیده فقر در مقابل عدالت اجتماعی قرار می‌گیرد که سرآغاز عدالت اجتماعی مبنای در عدالت فضایی و محیطی دارد و ایجاد عدالت اجتماعی نهایتاً باعث رضایت خاطر شهروندان و نهایتاً باعث ثبات سیاسی بودن مملکت و اقتدار کشور می‌گردد (غفوری و

همکاران، ۱۳۹۶)؛ و اگر این موضوع را از نظر جغرافیایی مورد بررسی قرار دهیم عدالت اجتماعی واژه مترادف با توزیع عادلانه امکانات و خدمات بین مناطق مختلف و دستیابی به توازن برای شهروندان می‌باشد. چون اگر توزیع به صورت عادلانه صورت نگیرد موجب بحران‌های اجتماعی مانند شکاف طبقاتی، نابودی سرمایه اجتماعی و فقر دیگر مشکلات در جامعه می‌گردد (شریفی، ۱۳۸۵).

سطح زندگی شهروندان در برخی از مناطق نسبت به مناطق دیگر با توجه به نبود امکانات و تسهیلات پایین‌تر است و دارای رشد کافی نمی‌باشد. علت نابرابری رشد را می‌توان در اتخاذ برنامه‌ریزی‌های و سیاست‌گذاری‌های نامناسب دانست و یا عدم توجه به تأثیر برنامه بر نظام اقتصادی و غیره جستجو کرد. بودجه یکی از مهم‌ترین ابزارهایی می‌تواند باشد که با استفاده از آن می‌تواند این امکانات یا تسهیلات را از طریق سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها مدیریت کرد. در صورتی که تفاوت‌های عمده اقتصادی در بین مناطق برای دوره‌های درازمدت ادامه‌دار باشد آثار مخربی را از خود بجا می‌گذارد که این تفاوت‌ها از نگاه سیاسی و اجتماعی نیز باعث نتیجه‌های ناخوشایندی خواهد شد. تحقق عدالت اجتماعی و ایجاد برابری و عدم تمرکز از وظایف دولت به حساب می‌آید که در برنامه پنجم توسعه بیان گردیده است. در قدم نخست برای ایجاد برابری باید تفاوت‌های منطقه‌ای شناسایی گردد. توزیع اعتبار و یا تخصیص آن در مناطق یا استان‌ها باید طوری انجام گردد که دارای اثربخشی مثبتی باشد. یکی از اهداف اینکه عدالت در یک منطقه ایجاد گردد باثبات و تعادل متوازن به‌خوبی نظم یافته در آن منطقه است و یکی از ویژگی‌های آن جامعه توازن و اعتدال در توزیع امکانات و تسهیلات آن می‌باشد؛ و هر جامعه‌ای که در آن فاصله طبقاتی وجود دارد طبیعتاً دچار انواع مختلف از ناامنی‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و قضایی می‌گردد (اسکندری و همکاران، ۱۳۹۸).

معمولاً عوامل محیطی و مکانی در اقتصاد نادیده گرفته می‌گردد با این حال تفاوت‌های زیست‌محیطی تأثیر تعیین‌کننده‌ای بر توزیع نابرابری منطقه‌ها دارد. لی و کانگ (۲۰۱۳) اعتقاد دارند از نظر اقتصادی بسیاری از عوامل محیطی بر توزیع نابرابری منطقه‌ای تأثیر دارند که از آن تأثیر نیز می‌پذیرند مانند متغیرهای چون شهرهای که با مرزهای ساحلی، مناطق تجاری، گردشگری، منابع آبی، خطوط ریلی، مناطق مرزی و توسعه شهری از جمله مواردی هستند که در مطالعات منطقه‌ای مورد توجه قرار گرفته است (دمونگر، ۲۰۰۱). عامل‌های دیگری نیز وجود دارد که بر اساس محیطی ایجاد نابرابری در توزیع امکانات می‌نماید و همچنان عوامل سیاسی نیز باعث ایجاد نابرابری در توزیع امکانات و تسهیلات می‌گردد. یکی از موضوعات مهم برای طراحی نظام برنامه‌ریزی در جامعه‌های اقتصادی یا اجتماعی و فرهنگی موضوع توسعه متوازن است که در روند توسعه ملی بکار می‌رود؛ به‌نحوی که در کشورهای در حال توسعه معمول است وجود نابرابری‌های مختلف در این کشورها وجود دارد که این امر یکی از مشکلات و چالش‌هایی در توسعه متوازن در این کشورها ایجاد می‌کند. بنابراین یکی از دغدغه‌های مهم کشورها یا سیاست‌گذاران کشورها وجود پدیده‌ی

نابرابری می‌باشد و همین‌طور وجود نابرابری‌های منطقه‌ای ممکن باعث گسترش فقر و جهل در جامعه شده و حتی موجب تغییر نظام‌های سیاسی و غیره گردد. تحلیل نابرابری را می‌توان در حوزه‌های مختلف بررسی کرد از جمله نابرابری‌های اقتصادی، نابرابری‌های اجتماعی نابرابری‌های فرهنگی، نابرابری‌های سیاسی، نابرابری‌های نژادی، نابرابری‌های قومی، نابرابری‌های مذهبی و غیره وجود دارد؛ بنابراین هدف این نابرابری‌های به نحوی برای برقراری عدالت اجتماعی و توزیع رفاه و ثروت بین افراد جامعه است که عدم وجود توازن در جامعه و مناطق باعث افزایش و یا تشدید شدن نابرابری‌ها می‌گردد (محمدی، ۲۰۱۲). یکی از مبنا یا منشأ اصلی محرومیت را می‌توان عدم دسترسی به امکانات، خدمات و رفاه افراد جامعه دانست که ریشه اصلی آن عدم تعادل منطقه‌ای خواهد بود؛ و برای رسیدن یا دست یافتن به این تعادل، هدف اصل برنامه‌ریزی منطقه‌ای است که پدیده‌ی محرومیت و محرومیت‌زدایی را در بردارد. برای اینکه عدالت اقتصادی در جامعه تحقق یابد از راه‌های تقسیم مناسب، امکانات و منابع عمومی در میان مناطق یا استان‌ها و شهرستان‌ها یکی از اهداف توسعه اقتصادی کشور می‌باشد. قبل از پیروزی انقلاب نیز یک سری اختلافات میان مناطق و استان‌ها و شهرستان‌ها وجود داشته است که بعد پیروزی انقلاب به‌مرور زمان برای شناسایی این اختلافات و برطرف کردن آن تلاش‌هایی صورت گرفته است. تداوم این اختلافات موجود در بین استان‌ها و مناطق می‌تواند آثار مخرب را در درازمدت ایجاد کند که برخی از منشأ این اختلافات ممکن اتخاذ سیاست‌ها و روش نامناسب برنامه‌ریزی منابع و تخصیص امکانات دانست (اربابیان و همکاران، ۱۳۹۴).

در جهان امروز نابرابری‌های اجتماعی امری فراگیر و رو به گسترش قابل مشاهده شده است (توکلی نیا و شالی، ۱۳۹۱). با ثبات بودن و یا با تعادل بودن کشورها به‌صورت نظام‌یافته آن یکی از اهداف تحقق عدالت فضایی به منابع قدرت، ثروت، موجب شدت نابرابری و شکاف بین واحدهای سیاسی مختلف درزمینه‌هایی گوناگون می‌گردد، پس در این شرایط سیاست‌گذاران با اجرای برنامه‌های لازم محرومیت‌زدایی کنند و با افزایش عدالت فضایی از هر نوع مخاطره جلوگیری به عمل بیاورند و امنیت کشور را افزایش دهند (نوری، ۲۰۱۵)

پس از انقلاب اسلامی در کشور و به دنبال آن تغییراتی که در عرصه‌های سیاست ایجاد گردید و هم‌چنان با وجود آمدن اهداف آرمانی درزمینه‌های توسعه و محرومیت‌زدایی در کل کشور به‌خصوص در مناطق عقب‌مانده که قبل از انقلاب در انجام سیاست‌گذاری‌ها و تصمیم‌گیری‌ها از قلم‌افتاده بودند، پس از انقلاب این مناطق با سهم بالایی از بودجه کشور در قالب طرح‌ها و برنامه‌های مختلف حمایت گردید تا محرومیت‌زدایی گردد. و هم‌چنان پس از انقلاب جهت کاهش عدم تعادل منطقه‌ای سیاست‌های مختلف دیگر نیز به وجود آمد مانند تشکیل شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان‌های خاص و افزایش سهم بودجه استانی، برنامه درآمد-هزینه‌های استان و طرح‌های ملی و استانی را می‌توان نام برد. باین‌وجود این

برنامه‌ها نتوانسته‌اند که به صورت کامل عدم تعادل منطقه‌ای را از بین ببرند و برای آخرین تلاش، ماده ۱۸۰ قانون برنامه پنجم توسعه کشور (بر تخصیص دو درصد از بودجه کل کشور برای شهرستان‌های که در شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، امنیتی و زیر بنایی پایین‌تر از حد متوسط کشور قرار دارد) را نام برد. طوری که به نظر می‌رسد ضمن کاهش تبعیض در تخصیص منابع ملی و اقدامات انجام‌شده بهینه در مناطق و شهرستان‌های کشور، بازم برخی از مناطق وجود دارد که به شکل فزاینده نسبت به دیگر مناطق نظر به توسعه عقب‌مانده است. پس نابرابری در بین شهرستان‌ها و استان‌ها وجود دارند. البته هنوز عوامل که بتواند مسیر تعادل سازی و پایداری سطح منطقه‌ای را فراهم کند تا هنوز ناشناخته باقی مانده است و به صورت روشن مورد پژوهش قرار نگرفته است. بدین لحاظ می‌توان نتیجه گرفت که سیاست‌گذاری‌های که تا حالا در چندین دهه گرفته شده به صورت کامل نتوانسته‌اند که نابرابری‌های موجود را از بین ببرند. نتیجه کلی این که مسئله عدم تعادل استانی نوعی از بی‌عدالتی اجتماعی می‌باشد که در عدم تعادل توسعه استانی آشکار شده است. بنابراین ارتقاء سطح مناطق کمتر توسعه در قالب قانون استفاده متوازن از امکانات کشور در مجلس شورای اسلامی تصویب شد که به شرح ذیل است.

ماده واحده: برای تحقق اصل ۴۸ قانون اساسی و سیاست‌های کلی و برای رسیدن به اهداف چشم‌انداز و به منظور استفاده قانون متوازن از امکانات کشور، توزیع عادلانه و رفع تبعیض و ارتقای سطح مناطق کمتر توسعه یافته و تحقق پیشرفت و عدالت، دولت مکلف است در انجام توزیع منابع عمومی و یارانه‌های سود تسهیلات، طوری عمل کند که فاصله شاخص‌های برخورداری شهرستان‌ها کمتر توسعه یافته از حد متوسط توسعه یافته در شاخص‌های زیر سالانه حداقل ۱۰ درصد به سطح متوسط کشور نزدیک گردند. بدین لحاظ دولت مکلف است که سه درصد از اعتبارات بودجه عمومی را تعیین نموده و در قالب همین عنوان مشخص کند. و طی جدول مربوطه که اسم هر استان بر اساس شاخص‌های نرخ بیکاری، آب شرب شهری و روستایی، آموزش، بهداشت و درمان، بهسازی روستاها، راه‌ها و زیرساخت‌های جاده‌ای، سرانه‌های عمران شهری و درآمد شهرداری‌ها مشخص می‌گردد که در قانون بودجه درج نماید.

۳. پیشینه پژوهش

غفاری فرد (۱۳۹۳) در مقاله‌ای تحت عنوان بررسی سیر تحولات سیاست‌گذاری منطقه‌ای طی برنامه سوم و چهارم توسعه در ایران با تأکید بر نظام درآمد - هزینه استانی، تفکر و اندیشه توسعه و عمران منطقه‌ای به منظور ایجاد تعادل و توازن در مناطق مختلف کشور طی چهار دهه اخیر مورد بررسی برنامه‌ریزان و پژوهشگران بوده است. بر مبنای مواد ۷۹ قانون برنامه توسعه و ۸۲ قانون برنامه چهارم توسعه عناوین درآمدهای استانی مشخص شده تا برای اجرای کامل نظام درآمد - هزینه استانی، استان‌ها درآمدهای استانی را وصول و از طریق خزانه‌داری کل به خزانه معین استان واریز کنند تا در اجرای وظایف جاری و عمرانی

استانی هزینه شود، و هم‌چنان در قالب آیین‌نامه‌های اجرایی استان‌های برخوردار کشور که ضرایب برداشت آن‌ها کمتر از صد درصد می‌باشد، نه‌تنها هیچ‌گونه کمکی از منابع درآمدهایی ملی برای توسعه و عمران استان خود دریافت نمی‌کنند، بلکه موظف‌اند تا بخشی از درآمد خود را به خزانه ملی واریز کنند تا برای توسعه و توازن استان‌های کمتر توسعه‌یافته که دارای ضرایب برداشت از درآمد آن‌ها بالاتر از صد درصد می‌باشد اختصاص داده شود.

ياسوری و سجودی (۱۳۹۷) مقاله‌ای تحت عنوان استراتژی توسعه منطقه‌ای راهکاری نوین جهت توسعه متوازن منطقه‌ای (مطالعه موردی شهرستان رشت) انجام داده که این پژوهش جهت دستیابی به توسعه متوازن و متعادل کردن روابط متقابل: از الگوی استراتژی توسعه منطقه‌ای (RDS) بهره گرفته و نتیجه گرفته است که با تقویت رقابت‌پذیری و جهت دادن به جریانات (جمعیت، کالا، سرمایه)، موجبات کاهش نابرابری منطقه‌ای، افزایش کارایی فضا و توسعه متوازن منطقه‌ای را فراهم می‌کنند.

سیفی پور و همکاران (۱۳۹۷)، به بررسی آثار اعتباری خرد بر شاخص توزیع درآمد به تفکیک استان‌هایی کشور، در دوره زمانی ۱۳۸۷-۱۳۹۲، با استفاده از روش پانل دیتا، پرداخته‌اند، طبق مطالعه ایشان برای ایجاد فرصت‌های شغلی جدید از روش سیاست اعطایی اعتبارات خرد می‌توان یک راهکار جدید برای مقابله با فقر و توانمندسازی در منطقه‌های کم‌درآمد استفاده کرد و به نتیجه رسید. نتایج نشان می‌دهد که در استان‌هایی که دارای درآمد پایین خانوارند، افزایش نرخ رشد اعتبارات اعطایی خرد بانکی، نرخ رشد سرانه تولید ناخالص داخلی، نرخ مشارکت، نرخ رشد درآمد سرانه‌ای خانوار و نرخ رشد اعتبارات هزینه‌ای باعث بهبود توزیع درآمد می‌گردد ولی افزایش نرخ تورم باعث نابرابری می‌گردد. درکل اتخاذ این سیاست در استان‌های با درآمد بالا باعث بدتر شدن توزیع درآمد و در استان‌های با درآمد پایین سبب بهتر شدن توزیع درآمد می‌گردد.

حبرانی (۱۳۹۸) پژوهشی را تحت عنوان عدالت توزیعی در بودجه عمومی سلامت در استان هرمزگان و هم‌جوار آن، انجام داده‌اند این پژوهش اشاره به بهبود عادلانه وضعیت سلامت در منطقه‌های مختلف، دارای اهمیت خاصی در توسعه متوازن و پایداری کشور دارد این پژوهش برای رفع نابرابری‌ها از نگاه تخصیص منابع انجام شده نتایج به دست آمده از شاخص‌های موجود در پژوهش نشان‌دهنده این امر است که در بخش بهداشت و درمان دارای بودجه کمتری نسبت به استان‌های هم‌جوار برخوردار است، پیشنهاد شده که حین تنظیم و تصویب لایحه بودجه عدالت توزیعی در بودجه عمومی سلامت مورد توجه قرار گیرد. ایزد خواستی (۱۳۹۸) در مقاله‌ای تخصیص اعتبارات در استان‌ها روی نابرابری درآمدی با استفاده از روش داده‌های تابلویی انجام داد که نتایج حاصله نشان‌دهنده این موضوع است که دولت با استفاده از ابزارهای تخصیص بودجه می‌تواند نابرابری اعتبارات را به مناطق کمتر توسعه‌یافته تخصیص دهد تا توازن ایجاد شود.

غفاری فرد و ملکی نصر (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای تحت عنوان بررسی آثار توزیعی اعتبارات ناشی از درآمد حاصل از صادرات نفت در استان‌های مختلف ایران، روش داده‌های تابلویی اثر درآمد سه‌درصدی نفت تخصیص به استان‌ها بر توزیع درآمد بین دهک‌های درآمدی (ضریب جینی) را مورد بررسی قرار داده است که نتایج پژوهش نشان‌دهنده این مطلب است که تخصیص درآمد سه‌درصدی نفت روی ضریب جینی استان‌ها تأثیر معنادار دارد یعنی این تخصیص باعث کاهش نابرابری و توزیع متوازن درآمد جامعه می‌گردد.

غفاری و همکاران (۱۳۹۹) پژوهشی را بر اساس شاخص‌های قانون استفاده متوازن کشور در مناطق سه آمایش سرزمین با استفاده از روش ahp انجام دادند. از نظر درجه محرومیت این پژوهش را از روش تاپسیس انجام داده که نتایج حاصله پژوهش آن‌ها آموزش مهارت‌هایی اساسی، ارتقای زیرساخت‌های آموزشی و ایجاد طرح‌ها و پروژه‌های اشتغال‌زا را به شورای برنامه ریزان پیشنهاد می‌کنند.

غفاری فرد و شجاعی (۱۳۹۹) تخصیص بودجه را در استان‌های مرزی مورد بررسی با استفاده از رویکرد پانل دیتا و از روش داده‌های تابلویی اقتصادسنجی استفاده شده است. نتایج پژوهش ایشان نشان‌دهنده اثر منفی توزیع و تخصیص روی متغیر ناخالص داخلی در استان‌های مرزی می‌باشد.

غفاری فرد و انتظار (۱۴۰۱) تخصیص بودجه قانون استفاده متوازن از امکانات کشور در استان‌های مختلف ایران را با استفاده از رویکرد چند معیاره ارائه کردند. آن‌ها با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی و پرسش از خبرگان توزیع اعتبارات بین ۳۱ استان کشور را تبیین کرده اند.

غفاری فرد و همکاران (۱۴۰۲) تأثیر تبعیض در توزیع بودجه را بر رشد فراگیر در استان‌های مختلف ایران بررسی کردند. آن‌ها با استفاده از روش پانل دیتا دریافتند که اثر متغیر تبعیض در توزیع بودجه منفی می‌باشد بنابراین سیاستمداران اقتصادی جهت افزایش رشد اقتصادی تمرکززدایی در اعتبارات بانک‌ها، مشارکت اقتصادی به همراه توازن در توزیع اعتبارات بودجه را مورد توجه قرار دهند.

کریستیان (۲۰۰۹) در اثر مطالعه و پژوهش که داشته است تأثیر تمرکززدایی مالی را بر نابرابری درآمدی ۲۳ کشور عضو OECD را بررسی نموده و نتایج حاصل از آن بیانگر این موضوع است که افزایش تمرکززدایی مالی سبب کاهش در نابرابری درآمدی می‌شود.

گالوپ (۲۰۱۲) به بررسی رابطه بین رشد تولید و نابرابری درآمد در منتخب از کشورها به روش داده‌های تابلویی و نا پارامتریک پرداخته است که نتایج حاصله مبین رد فرضیه U معکوس بین رشد تولی و نابرابری درآمدی می‌گردد.

سونگ (۲۰۱۳) در مقاله‌ای به تحلیل تأثیر تمرکززدایی مالی برافزایش نابرابری درآمدی در چین پرداخته است. نتایج حاصل از تحلیل اقتصادسنجی به روش داده‌های تابلویی در دوره ۱۹۷۸-۲۰۰۷ نشان می‌دهد که تمرکززدایی مالی دولت از طرف مخارج باعث افزایش نابرابری منطقه‌ای شده است و هم چنان نشان

می‌دهد که اگر دولت سهم مخارج خود را در حوزه‌های آموزش و سلامت در مناطق افزایش دهد، نابرابری منطقه‌ای کاهش می‌یابد.

یانگ و گریانی (۲۰۱۷) به بررسی رابطه بین رشد اقتصادی و نابرابری درآمد در منطقه‌ای آسیا و اقیانوسیه پرداخته است. نتایج حاصل از به‌کارگیری روش انگل گرنجر دومرحله‌ای در چین، ژاپن، کره جنوبی و آمریکا بیان‌گر این است که بین تولید ناخالص داخلی سرانه و نابرابری درآمد، رابطه درجه سوم S شکل وجود دارد.

بانرجی و کیوری (۲۰۱۷) به ارزیابی روند و سطح نابرابری در ایالات هند پرداختند. نتایج حاصل از آن ارزیابی نشان می‌دهد که یک سطح هدفمند از شاخص توسعه انسانی می‌تواند توسعه متعادل را در ایالت‌ها ایجاد می‌کند.

۴. روش پژوهش

پژوهش حاضر یک پژوهش کتابخانه‌ای و یک پژوهش تحلیلی توصیفی است که از نظر هدف کاربردی می‌باشد، داده‌های موجود پژوهش مربوط به سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۹۸ برای استان‌های ایران جمع‌آوری گردیده است که از سایت‌های معتبر مانند بانک مرکزی و آمار کار، وزارت اقتصاد و دارایی و مرکز آمار ایران به دست آمده و توسط برنامه ایویوز با استفاده از مدل اقتصادسنجی، پانل دیتا برآورد شده است. با توجه به ۲۱۷ مشاهده در ۳۱ استان در ۷ سال برآورد گردیده است. قرار قضیه پژوهش اعتبارات توازن برنابرابری استان‌ها اثر مثبت و معنادار دارد.

در جدول زیر مقدار اعتبارات تخصیص‌یافته به هر استان و سهم هریک از استان‌ها در سال ۱۳۹۸ ذکر شده است.

جدول ۱. اعتبارات متوازن با استفاده از قانون استفاده متوازن امکانات کشور سال ۱۳۹۸ (میلیون ریال)

نام استان‌ها	مقدار اعتبارات	سهم استان‌ها (درصد)	نام استان‌ها	مقدار اعتبارات	سهم استان‌ها (درصد)
آذربایجان شرقی	۵۳۱۷۳۰۰	۰/۰۳	فارس	۹۲۹۱۰۰۰	۰/۰۶
آذربایجان غربی	۶۳۴۰۲۰۰	۰/۰۴	قزوین	۲۰۰۶۰۰۰	۰/۱
اردبیل	۲۷۶۴۱۰۰	۰/۰۲	قم	۱۳۴۵۷۰۰	۰/۰۰۹
اصفهان	۵۰۰۲۹۰۰	۰/۰۳	کردستان	۵۵۸۵۷۰۰	۰/۰۳
البرز	۲۷۶۳۱۰۰	۰/۰۲	کرمان	۹۳۱۱۵۰۰	۰/۰۶
ایلام	۵۴۵۶۹۰۰	۰/۰۴	کرمانشاه	۵۰۲۴۴۰۰	۰/۰۳

نام استان‌ها	مقدار اعتبارات	سهم استان‌ها (درصد)	نام استان‌ها	مقدار اعتبارات	سهم استان‌ها (درصد)
بوشهر	۲۵۹۳۸۰۰	۰/۰۲	کهگیلویه و بویر احمد	۳۴۷۹۴۰۰	۰/۰۲
تهران	۳۸۸۷۵۰۰	۰/۰۲	گلستان	۴۲۹۸۸۰۰	۰/۰۳
چهارمحال و بختیاری	۲۲۸۱۲۰۰	۰/۰۱	گیلان	۵۵۸۵۷۰۰	۰/۰۴
خراسان جنوبی	۳۴۳۷۰۰۰	۰/۰۲	لرستان	۶۳۴۴۶۰۰	۰/۰۴
خراسان رضوی	۶۸۷۴۰۰۰	۰/۰۴	مازندران	۶۴۳۵۷۰۰	۰/۰۴
خراسان شمالی	۳۳۷۷۶۰۰	۰/۰۲	مرکزی	۲۳۷۲۹۰۰	۰/۰۱
خوزستان	۸۰۹۸۴۰۰	۰/۰۵	هرمزگان	۵۹۹۴۰۰۰	۰/۰۴
زنجان	۲۰۴۷۸۰۰	۰/۰۱	همدان	۳۰۲۸۵۰۰	۰/۰۲
سمنان	۱۷۳۹۷۰۰	۰/۰۲	یزد	۲۳۰۷۳۰۰	۰/۰۶
سیستان و بلوچستان	۱۲۱۸۷۳۰۰	۰/۸			

منبع: ماده واحده سال ۱۳۹۸ جدول ۱۰-۱

۱,۴. معرفی مدل

در این پژوهش متغیرهای به کاررفته شامل: متغیرهای وابسته ضریب جینی و متغیرهایی مستقل پژوهش شامل اعتبارات متوازن با استفاده از قانون امکانات کشور در استان‌های ایران، تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت سرانه، مربع تولید ناخالص داخلی سرانه ثابت، بهره‌وری نیروی کار و نرخ تورم می‌باشد.

جدول ۲. متغیرهای شامل پژوهش

نام متغیر	نماد	نام متغیر	نماد
ضریب جینی (وابسته)	Ingini	تولید ناخالص ثابت سرانه با نفت	Lngdpccwo
اعتبارات متوازن (مستقل)	Ln bc	مربع تولید ناخالص داخلی ثابت سرانه با نفت	2Lngdpccwo
بهره‌وری نیروی کار (مستقل)	lnlp	نرخ تورم	Lnswe

$$\text{Ln}gini = \beta_1 \text{Ln}bc + \beta_2 \text{Ln}gdpccwo + \beta_3 \text{Ln}gdpccwo^2 + \beta_4 \text{lnlp} + \beta_5 \text{Lnswe}$$

بر اساس مدل پژوهش، فرضیه اصلی پژوهش آن است که اعتبارات قانون متوازن در استان‌های ایران بر نابرابری استان‌های ایران تأثیر معنی‌داری دارد. همچنین نرخ تورم، بهره‌وری نیروی کار به همراه تولید ناخالص داخلی بر نابرابری استان‌های ایران اثر معنی‌داری دارد.

۲.۴. تعریف متغیرهای مدل و اثرگذاری اقتصادی روی متغیرها

توزیع درآمد

منظور از مفهوم توزیع درآمد به زبان ساده این مطلب است که چه افرادی چه میزان از کل درآمدهای بین عوامل تولید را دریافت می‌نمایند (احمدی آذر، ۱۳۸۲).

توزیع درآمد در اقتصاد به معنای نحوه تقسیم درآمد ملی میان گروه‌ها و طبقه‌های اجتماعی و بخش‌های اقتصادی می‌باشد که هدف از توزیع درآمد ملی طوری است که این توزیع بتواند فاصله طبقاتی را کاهش دهد. نابرابری درآمد بنابراین موضوع که در هر بعد از جامعه مشکلات را به بار می‌آورد بدین لحاظ یک نکته قابل پژوهش برای کارشناسان اقتصادی کشورها محسوب می‌گردد. در واقع نابرابری با توزیع درآمد میان طبقه‌های مختلف از مردم به معنای محرومیت نسبی بخشی از مردم در مقابل بخش دیگر از مردم هست. شکاف درآمدی میان جامعه می‌تواند اختلافات مانند تنش‌های اقتصادی، اجتماعی و یا سیاسی را به وجود آورد. از این رو سیاست‌های که موجب کاهش شکاف درآمدی و بهبود توزیع درآمد می‌گردد دارای اهمیت بالایی هست. با توجه به نقش این مطلب برای اکثر کشورها بهبودی توزیع درآمد، امر واجب است (نور محمدی و همکاران، ۱۳۹۹).

ضریب جینی

یک معیار برای مقایسه پراکندگی آماری است که بر اساس اندازه‌گیری میزان نابرابری درآمدی در توزیع درآمد یا ثروت در یک جامعه آماری به کار می‌رود. این شاخص یک عدد می‌باشد که بین اعداد صفر و یک قرار دارد. به هر میزان که این عدد به نزدیک صفر میل کند میزان برابری عادلانه‌تر خواهد بود و به هر میزان که به عدد یک میل کند نابرابری در جامعه بیشتر می‌گردد. عدد صفر به معنی برابری مطلق و عدد یک نابرابری مطلق را در توزیع درآمد و یا ثروت نشان می‌دهد.

قانون استفاده متوازن از امکانات کشور

معمولاً در قوانین بودجه در هر سال بودجه‌های استانی در قالب جدول ارائه می‌گردد که شامل منابع استانی (درآمدها) و مصارف استانی (هزینه‌ها) می‌گردد. اعتبارات هزینه‌ای شامل منابع است که برای جبران خدمات کارکنان دولت، خرید خدمات و لوازم مصرف نشدنی در لایحه سنواتی عنوان می‌گردد و اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای چنانچه که قبلاً بیان شد مشمول مصارف یا هزینه‌ها می‌گردد (امیدی، ۱۴۰۰).

اعتبارات قانون استفاده متوازن از امکانات کشور به ارتقای شاخص‌های برخورداری در حوزه زیربنایی، اجتماعی و اقتصادی به شهرستان‌هایی که مقدار شاخص مربوطه آن‌ها زیر میانگین کشور قرار دارند تعلق می‌گیرد؛ بنابراین وضعیت هر شاخص، نسبت به میانگین کشوری، سهم استان و شهرستان را تعیین می‌کند.

تولید ناخالص داخلی

سرانه نیز یک مقیاسی برای اندازه‌گیری در اقتصاد می‌باشد؛ که به معنی، مجموع ارزش کالا و خدمات کار تمام در یک بازه زمانی معین را در برمی‌گیرد که در یک کشور تولید می‌گردد. برای سرانه نمودن این متغیر در کشور تولید ناخالص داخلی کشور را تقسیم به نفوس کشور می‌نمایم (همایونی فر و همکاران، ۱۳۹۵).

بهره‌وری نیروی کار

بهره‌وری، نسبت تولید کالا و خدمات یا مجموعه‌ای از کالاها و خدمات (خروجی)، به یک یا چند داده (ورودی) مؤثر در تولید آن کالا و خدمات را گویند. یکی از دلایل پیشبرد بهره‌وری نیروی انسانی است که جهت استفاده کردن از سایر عوامل تولید دارای اهمیت است.

نرخ تورم

تعریف تورم را به عبارتی به معنای افزایش سطح عمومی قیمت‌ها نیز می‌دانند. محاسبه نرخ تورم معمولاً زمانی حساب می‌گردد که میانگین قیمت‌ها در حال افزایش باشد. نرخ تورم چنین محاسبه می‌گردد که سال پایه را منهای سال جاری نموده و تقسیم به قیمت کالای موجود ضرب عدد صد نموده و حاصل آن عدد نرخ تورم سال به دست می‌آید.

تبیین مدل پنل دیتا

در این پژوهش از نوع داده‌های تلفیقی (داده‌های تابلویی) یا ترکیبی از داده‌های مقطعی و سری زمانی استفاده شده است. مزایایی که این نوع از داده‌ها دارد میزان اعتماد یا اطمینان را در برآورد مدل افزایش می‌دهد. برای اثبات فرضیه‌های بیشتر پژوهش، امکان انجام آزمون‌های بیشتری را می‌دهد، در کاهش دادن میزان خطای معادله مؤثر است، باعث افزایش درجه آزادی و کاهش هم‌خطی بودن رگرسیون می‌گردد و چون داده‌های مقطعی به تنهایی نمی‌تواند به مسئله‌های اقتصادی جوابگو باشد داده‌های پانل یا داده‌های تلفیقی این امکان را به وجود می‌آورد. برای انتخاب مدل باید سه مرحله از آزمون‌های هم‌جمعی را جهت اطمینان از عدم رخ دادن رگرسیون کاذب و ارتباط بلندمدت بودن متغیرها، آزمون F لیمر جهت همسانی و ناهمسانی عرض از مبدأ و تشخیص موردپذیرش بودن مدل و آزمون هاسمن جهت انتخاب مدل را انجام داد.

۵. یافته‌های پژوهش

۱.۵. آمارهای توصیفی

با توجه به اینکه اطلاعات مذکور در پژوهش کمی است در مرحله اول پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی استفاده می‌گردد. هدف از ارائه این بخش این است که با نمایش داده‌های آماری اولیه ویژگی متغیر مورد بررسی و مطالعه در این جامعه آماری معرفی می‌گردد (امیر خانلو، ۱۳۹۶). در جدول زیر آمارهای توصیفی متغیرهایی موجود پژوهش از سال ۱۳۹۲-۱۳۹۸ برآورد شده است.

جدول ۳. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	Lngini	LNBC	Ingdpccwo	Lngdpccwo ²	Lnlp	Inswe
میانگین	-۱۱۴	۱۳/۸	۴/۲	۸۴۴	۵/۵	۲/۷
میانه	-۱۱۴	۱۴/۳	۴/۱	۸۲۵	۵/۳	۲/۷
حداکثر	-۰۹۰۷	۱۶/۳	۶/۱	۱۲۳۵	۷/۶	۳/۹
حداقل	-۱۴۵	۱۰/۷	۳/۳	۶۷۲	۴/۸	۱/۶۵
انحراف معیار	۰۱۱	۱/۱۴	۱/۵۵	۱۱۳	۱/۵	۱/۶۷
تعداد مشاهدات	۲۱۷	۲۱۷	۲۱۷	۲۱۷	۲۱۷	۲۱۷

۲.۵. برآورد مدل و تحلیل آن

آزمون هم‌انباشتگی

این نوع آزمون وجود ارتباط بلندمدت میان متغیرهای هر مدل را تحت بررسی قرار می‌دهد. این آزمون نیز جهت اطمینان از عدم رخ دادن رگرسیون کاذب از آن استفاده می‌گردد. از همین رو جهت بررسی وجود رابطه هم‌انباشتگی میان متغیرها در بلندمدت آزمون هم‌جمعی ترکیبی کائو استفاده می‌شود و نتیجه گرفته می‌شود که متغیرهای موجود در مدل فوق هم‌انباشته هستند.

جدول ۴. نتیجه آزمون هم‌انباشتگی

نام آزمون	میزان آماره t	میزان احتمال
آزمون هم‌انباشتگی باقیمانده‌های کائو	-۴/۹	۰/۰۰۰۰

آزمون اف لیمر (چاو)

جدول شماره ۵. نتیجه آزمون F لیمر در الگوی نوع دوم

نام آزمون	میزان آماره t	میزان احتمال	نتایج
آزمون هم انباشتگی باقیمانده‌های کائو	۹/۱	۰/۰۰۰۰	روش داده‌ای پانل است

از آنجایی که میزان احتمال آزمون F لیمر کوچکتر از ۵ درصد است بدین لحاظ فرض صفر مبنی بر وجود رگرسیون Pooled یا تجمیعی (رگرسیون بدون وجود اثرات تصادفی یا ثابت) رد گردیده و روش داده‌های پانل مورد پذیرش قرار می‌گیرد.

آزمون هاسمن

هرگاه بر اساس آزمون F لیمر برای فرضیه‌ها، استفاده از روش داده‌های پانل مورد تأیید واقع شود، برای اینکه ثابت گردد که اثرات ثابت و یا تصادفی برای برآورد مناسب‌تر است، از این نوع آزمون استفاده می‌شود. برای اینکه اثرات ثابت و یا تصادفی را تعیین نماییم، آزمون هاسمن جهت برآورد مدل استفاده می‌گردد. فرض H_0 بدین معنی است که میان جز اخلال مربوط به عرض از مبدأ و متغیرهای توضیحی وجود ندارد بلکه آن‌ها از همدیگر مستقل هستند؛ و یا به عبارت دیگر اگر فرضیه صفر رد گردد و فرضیه مقابل مورد قبول واقع شود در این حالت روش اثرات ثابت سازگار و مدل باید از روش اثرات ثابت به دست آورده شود، در این حالت ذکر گردد در مقابل اثرات تصادفی ناسازگار هست. آماره آزمون هاسمن دارای توزیع کای ۲ هست و اگر احتمال کمتر از ۵ درصد باشد مدل اثرات ثابت در سطح ۹۵ درصد اطمینان مورد قبول واقع می‌گردد. طبق مدل‌های تخمین زده شده برای آن آزمون هاسمن انجام شده است. حالا مشخص است که مدل‌ها به شکل پانل و دارای اثرات تصادفی است که نیاز به این آزمون هست، با اجرای این آزمون نتایج ذیل به دست می‌آید.

جدول ۶. نتیجه آزمون هاسمن

نوع آزمون	مقدار آماره کای اسکوئر	مقدار احتمال	نتیجه
آزمون هاسمن	۵	۰ ۱۷۳	مدل مربوطه دارای اثرات تصادفی می‌باشد

بر اساس اینکه میزان احتمال آزمون‌های هاسمن بالاتر از ۵ درصد است، نشان می‌دهد که این مدل دارای احتمال بالاتر از ۵ درصد اثرات تصادفی است. لذا رگرسیون با اثرات تصادفی برآورد شده است که نیازی به اثرات ثابت ندارد. این نتایج برای تأثیر اعتبارات متوازن روی نابرابری درآمدی از سال ۱۳۹۲ الی سال ۱۳۹۸ در استان‌های ایران تخمین زده شده است. پس بدین لحاظ این فرض آماری که مدل ما دارای اثرات ثابت باشد یعنی فرضیه H_0 را رد می‌نماید و فرضیه مخالف مورد تأیید قرار می‌گیرد. با توجه به آزمون‌های انجام شده و اینکه جهت برآورد رابطه میان رابطه ضریب جینی به‌عنوان متغیر وابسته و متغیرهای اعتبارات متوازن به‌عنوان متغیر توضیحی پژوهش و متغیرهای مستقل دیگر مانند تولید ناخالص داخلی، مربع آن، بهره‌وری نیروی کار و نرخ تورم به‌صورت زیر ارائه می‌گردد.

جدول ۷. برآورد مدل پژوهش

متغیر وابسته: ضریب جینی (نابرابری درآمدی)				
$\ln GINI = \alpha_0 + \beta_1 \ln BC + \beta_2 \ln GDP_{ccwo} + \beta_3 \ln GDP_{ccwo}^2 + \beta_4 \ln lp + \beta_5 \ln sw$				مدل
مقدار احتمال	آماره t	خطای استاندارد	ضریب رگرسیون	نام متغیر
.	-۵۵.۶۲	۰.۰۰۰۲	-۰.۰۱۳	LBC
.	۴۶.۴۱	۰.۰۳۸۹	۱.۸	$\ln GDP_{ccwo}$
.	-۴۰.۴۴	۰.۰۱۹۰	-۰.۰۷۶	$\ln GDP_{ccwo}^2$
۰/۰۰۹	-۷.۷۳	۰.۰۰۵۴	-۰.۰۴۱	$\ln lp$
۰/۰۰۹	۱۰۲.۷۰	۰.۰۰۰۳	۰.۰۳۱	$\ln sw$
		۰.۷۹		ضریب تعیین
		۰.۵۹		ضریب تعیین تعدیل شده
		۳.۸۴		مقدار آماره F

نتایج نشان می‌دهد به ازای یک درصد افزایش در اعتبارات متوازن، نابرابری درآمدی به‌اندازه ۰/۰۱۳ درصد در استان‌ها کاهش می‌یابد. اثربخشی بهره‌وری نیروی کار بر کاهش نابرابری نیز محسوس می‌باشد به‌نحوی که به ازای یک درصد افزایش در بهره‌وری نیروی کار، نابرابری درآمدی به‌اندازه ۰/۰۴ درصد در استان‌ها کاهش می‌یابد. بر مبنای نظریه منحنی کوزنتس، افزایش تولید ناخالص داخلی در مرحله اول باعث افزایش نابرابری و در مرحله بعدی با افزایش تولید ناخالص داخلی در استان‌ها برابری افزایش می‌یابد. سیاست‌های تورمی در استان‌های ایران باعث تشدید نابرابری در استان‌ها می‌شود.

۶. نتیجه‌گیری

مقاله حاضر با عنوان تأثیر اعتبارات دولتی قانون استفاده متوازن از امکانات بر نابرابری درآمد در استان‌های ایران انجام شده است. در حال حاضر بالاترین سهم اعتبارات دولتی در استان سیستان و بلوچستان با میزان هشت درصد و پس از آن در رتبه دوم، استان کرمان با سهم شش درصد و کمترین سهم را نیز استان قم با سهم یک درصد و به تعقیب آن استان سمنان دارای سهم یک درصد می‌باشد. در این پژوهش آثار توزیعی اعتبارات متوازن با استفاده از امکانات کشور طی سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۹۸ با استفاده از روش اقتصادسنجی با استفاده از برنامه ایویوز برآورد گردیده است. متغیرهای این پژوهش ضریب جینی به‌عنوان متغیر وابسته و متغیرهای مستقل از جمله اعتبارات متوازن، بهره‌وری نیروی کار، نرخ تورم، تولید ناخالص داخلی ثابت سرانه با نفت و مربع آن می‌باشد که آثار هر یک را روی نابرابری درآمدی بررسی شد و با توجه به نتایج برآورد که از مدل پژوهش استنتاج گردیده است. مهم‌ترین مسئله اثر اعتبارات متوازن در استان‌های ایران از میزان نابرابری می‌کاهد و باعث ایجاد تعادل و توازن در استان‌ها می‌شود؛ و این نشان می‌دهد که به ازای یک درصد افزایش درآمد اعتبارات متوازن نابرابری درآمدی به اندازه ۰/۰۱۳ درصد نابرابری را در استان‌ها کاهش می‌دهد؛ و همچنان بهره‌وری نیروی کار نیز موافق با فرضیه مبنای نظری پژوهش سبب توزیع درآمد به‌صورت بهینه گردیده و این نشان می‌دهد که به ازای یک درصد افزایش درآمد بهره‌وری نیروی کار نابرابری درآمدی به اندازه ۰/۰۴ درصد در استان‌ها کاهش می‌دهد. بر مبنای نظریه منحنی کوزنتس تولید ناخالص داخلی در مرحله اول خلاف باعث افزایش نابرابری و در ادامه رشد تولید ناخالص داخلی موافق با فرضیه پژوهش باعث کاهش نابرابری، در استان‌ها می‌گردد و تورم باعث افزایش نابرابری در استان‌ها می‌گردد.

با توجه به اثر معنادار بودن اعتبارات قانون استفاده متوازن از امکانات کشور بر نابرابری درآمدی، نکات زیر پیشنهاد می‌گردد:

- ۱) بروزرسانی اطلاعات و آمار به تفکیک شهرستان‌های کشور و ایجاد بانک اطلاعات استاندارد و دقیق اجماعی سالانه به تفکیک شهرستان‌ها.
- ۲) اختصاص دادن ۱۰ درصد از اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای برای اعتبارات متوازن.
- ۳) تهیه نمودن آئین‌نامه اجرایی مشخص برای اعتبارات متوازن.
- ۴) تعریف اعتبارات متوازن منطقه‌ای (بین شهرستانی) در قانون برای تخصیص آن به چند استان.
- ۵) ادغام اعتبارات ۳ درصد نفت در سرجمع اعتبارات توازن به دلیل مشابهت آن در ماهیت.
- ۶) استفاده از اعتبارات متوازن به‌عنوان یک اهرم مالی جهت تأمین مالی، طرح‌های اشتغال‌زایی بخش خصوصی طبق قوانین کشور.

۷) افزایش نقش شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان در تعیین سهم اعتبارات برای پروژه‌های ملی در سطح استان.

منابع

ابراهیم پور، داوود؛ جوانپور، عزیز؛ حسینی اصل، وحیده. (۱۳۹۴). رابطه عدالت فضایی ادراک‌شده با میزان مشارکت شهروندان در توسعه‌یافتگی شهر تبریز. فصلنامه جامعه‌شناختی شهری، ۵(۱۶)، ۱۱۹-۱۴۲. امید، نبی. (۱۴۰۰). بودجه‌ریزی دولتی، چاپ اول. انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی. بیگدلو، مهدی؛ مرادیان، محسن. (۱۳۹۱). ارتباط مشارکت سیاسی مردم و قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی: مشارکت در انتخابات). پژوهشنامه انقلاب اسلامی دانشگاه همدان، ۱(۳)، ۸۷-۱۱۵.

تفضلی، فریدون. (۱۳۷۲). انقلاب کینزی از دیدگاه رشد و توسعه تهران. نشر نی. سعیدی، غلامرضا. (۱۳۴۷). اشاره‌ای به مسائل منطقه‌ای کردن بودجه عمرانی و توسعه مناطق در ایران. بورس ماهانه، ۱(۶۵).

شریفی، عبد‌النبی. (۱۳۸۵). عدالت اجتماعی و شهر: تحلیلی بر نابرابری‌های منطقه‌ای در شهر اهواز. رساله دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران.

شیخی، داود؛ پازکی، معصومه؛ یوردخانی، مختار. (۱۳۹۴). بررسی تحلیل نابرابری فضایی شهرستان‌های استان همدان بر اساس شاخص‌هایی بهداشتی درمانی. نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۸(۱)، ۱۳۹-۱۵۱.

غفاری فرد، محمد؛ انتظار، خلیل‌الله. (۱۴۰۱). ارائه الگوی تخصیص بودجه قانون استفاده متوازن از امکانات کشور در استان‌های مختلف ایران (رویکرد تصمیم‌گیری چند معیاره). فصلنامه حسابداری و بودجه‌ریزی بخش عمومی، ۳(۲)، ۱-۲۲.

غفاری فرد، محمد؛ رضایی، اسلام‌الدین؛ محمدی، سمیه. (۱۳۹۹). تعیین شاخص ترکیبی سنجش محرومیت در شهرستان‌های منطقه سه آمایش سرزمین بر اساس شاخص‌های قانون استفاده متوازن کشور. راهبرد توسعه، ۱۶(۴)، ۱۳۳-۱۵۸.

غفاری فرد، محمد؛ قوامی، سید حسن؛ رضایی، یزدان علی. (۱۴۰۲). بررسی تأثیر تبعیض در توزیع بودجه بر رشد فراگیر در استان‌های مختلف ایران. فصلنامه حسابداری و بودجه‌ریزی بخش عمومی، ۴(۴).

قاسمی، محمدرضا؛ اربابیان، شیرین؛ معینی، شهرام؛ سلیمی، بهاره. (۱۳۹۴). نحوه توزیع بودجه تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در بین استان‌های ایران (۱۳۷۹-۱۳۹۰). برنامه‌ریزی و بودجه، ۲۰(۱)، ۳۷-۶۶.

قدیری اصلی، باقر. (۱۳۷۸). سیر اندیشه اقتصادی. تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات و چاپ، مرکز پژوهش و توسعه علوم انسانی.
مقتدر، هوشنگ. (۱۳۶۹). مفاهیم دولت، حکومت، سیاست. مرکز آموزش مدیریت دولتی. فصلنامه مدیریت دولتی، ۹.

- Banerjee, A., & Kuri, P. K. (2015). Regional Disparity and Convergence in Human Development in India. *Development Disparities in India*, Retrieved from <https://link.springer.com/bookseries/11234>
- Bonet, J. (2006). Fiscal Decentralization and Regional Income Disparities: Evidence from the Colombian Experience. *The Annals of Regional Science*, 40, 661-676.
- Chou, W.L., & Wang, Z. (2009). Regional Inequality in China's Health Care Expenditures. *Health Economics*, 18, 137146.
- Christian, L. (2009). Fiscal Decentralization and Regional Disparity: Evidence from Cross Section and Panel data. *Technics Universidad Dresden, Faculty of Business and Economics, Discussion Paper*.
- Gallup, J. L. (2012). *Is There a Kuznets Curve*. Portland State University.
- Kalantari, k. (1998). Identification of backward region in Iran. *Tehran geographic research magazine*, 48.
- Lees, N. (2010). Inequality as an Obstacle to World Political Community and Global Social Justice. Oxford University, Paper to be Presented at the SGIR 7th Annual Conference on International Relations, Sweden, September 9-11th.
- Norris, P. (2015). *Theories of Political Activism. Developments in European Politics*. Editors: Paul Heywood, Erik Jones, Martin Rhodes and Ulrich Sedelmeier. New York: Political Institute.
- Song, Y. (2013). Rising Chinese Regional Income Inequality: The Role of Fiscal Decentralization. *China Economic Review*, 27, 294309.
- UNDP. (2010). *Human Development Report: 40-year Trends Analysis Shows Poor Countries Making Faster Development Gains*.
- Yang, Y., & Greaney, T. M. (2017). Economic Growth and Income Inequality in the Asia Pacific Region: A Comparative Study of China, Japan, South Korea, and the United States. *Journal of Asian Economics*, 48, 622.